

TEMELJNI ASPEKTI UGOVORA O OSIGURANJU I REOSIGURANJU

Željko Božić, MA., email: zeljkobozic91@gmail.com
Središnji državni ured za obnovu i stambeno zbrinjavanje Zagreb
Mirsad Imamović, MA., email: mimo.mirsad@hotmail.com
Internacionalni univerzitet Travnik, Bosna i Hercegovina
Patrik Šegota, email: patrik.segota@erstegroup.com
Erste&Steiermarkische Group Bank AG, Vienna, Austria

Sažetak: U prvom dijelu ovog članka predložili smo temeljne pravne aspekte ugovora o osiguranju, počevši od njegove definicije, sudionika, bitnih elemenata te obaveza ugovornih strana. Većinu eksplicacija temeljili smo na Zakonu o obligacionim odnosima Federacije Bosne i Hercegovine i Republike Srpske, gdje se konstatuje (parafraziramo) da ugovorom o osiguranju osiguranik (ili ugovaralac osiguranja), na principima uzajamnosti i solidarnosti, udružuje određeni iznos u zajednici osiguranja, odnosno zajednici rizika (osiguravalac), a zajednica se obavezuje da, ako se desi događaj koji predstavlja osigurani slučaj, isplati osiguraniku ili nekom trećem licu nadoknadu, odnosno ugovorenu svotu ili učiniti nešto treće. U drugom dijelu članka predložili smo definiciju, vrste te elemente ugovora o reosiguranju. Ugovor o reosiguranju definisali smo kao trgovački pravni posao kojim se osiguravajuća kuća, u ovom slučaju kao reosiguranik, obavezuje da reosiguravaocu plati premiju reosiguranja, dok se reosiguravalac obavezuje da dotičnom osiguravajućem društvu isplati dio štete koju je ono na osnovu ugovora o osiguranju platilo ili treba da plati svom osiguraniku. To je odnos između dva ili više osiguravaoca i nije od neposrednog interesa za osiguranika, osim što je dužan, da visoke vrijednosti osiguranja, ranije prijavi osiguravaocu da bi ovaj, koristeći se instrumentom plaćanja reosiguranja, mogao prihvatiti takvo osiguranje.

Ključne riječi: Ugovor o osiguranju, ugovor o reosiguranju, vrste ugovora, elementi ugovora i obaveze ugovornih strana.

BASIC ASPECTS OF INSURANCE AND REINSURANCE CONTRACT

Abstract: In the first part of this article, we have presented the fundamental legal aspects of the insurance contract, starting with its definition, the participants, the essential elements and the obligations of the contracting parties. Most of the explanations were based on the Law of Obligations of the Federation of Bosnia and Herzegovina and the Republika Srpska, stating that the insurance contractor, on the principles of reciprocity and solidarity, associates a certain amount in the insurance community, or the risk community (the insurer), and the community is obliged to pay the insured or a third party a compensation, or a contracted sum, or do something else, if the insured event occurs. In the second part of the article, we have presented the definition, type and contract elements of reinsurance. We have defined the reinsurance contract as a commercial legal transaction in which an insurance company, in this case as a reinsurer, is obliged to pay the reinsurer a reinsurance premium, while reinsurance is obligated to pay to the respective insurance company part of the damage that the insurance contract paid or should pay your insured. This is the relationship between two or more insurers and is not of direct interest to the insured, except that it is obliged to have high insurance values previously reported to the insurer that this, using the reinsurance payment instrument, could accept such insurance.

Keywords: insurance contract, reinsurance contract, contract types, contract elements and contractual obligations.

1. POJAM UGOVORA O OSIGURANJU

Ugovorom o osiguranju obavezuje se ugovarač osiguranja da, na načelima uzajamnosti i solidarnosti, udružuje određeni iznos u zajednici osiguranja, odnosno zajednici rizika

(osiguravač), a zajednica se obavezuje da, ako se desi događaj koji predstavlja osigurani slučaj, isplati osiguraniku ili nekom trećem licu naknadu, odnosno ugovorenu svotu ili učiniti nešto treće.⁷³ Dakle, štetne posljedice koje mogu nastupiti zbog različitih događaja, a neizvjesno je kada će i da li će nastupiti, navela je ljude da na principima uzajamnosti i solidarnosti udružuju određena sredstva u zajednicu osiguranja radi zajedničkog snošenja rizika, odnosno odbrane od rizika zbog nastupanja šetnog događaja. Takvi događaji su neizvjesni, ali mogući i ne zna se unaprijed kada i kome će nanijeti štetu. Osiguranje imovine i lica obuhvata formiranje sredstava rezervi iz premije osiguranja radi nadoknade nastalih šteta i isplate ugovorenih iznosa na osnovi osiguranja.

Inače, podjela se osiguranja vrši prema zajedničkim obilježjima u okviru određenih cjelina za koji važe opšta i posebna zajednička pravila osiguranika. Prema vremenu trajanja osiguranje može biti ugovoreno na određeno ili na neodređeno vrijeme. Ako je ugovor zaključen na određeno vrijeme rok početka i završetka osiguranja traje prema ugovorenom roku. Prema presudi Vrhovnog suda BiH,⁷⁴ kod ugovora o osiguranju imovine, kod kojih rok trajanja osiguranja nije ugovoren, već je ugovoreno samo kada počinje teći osiguranje i kada dopijeva premija osiguranja, smatraju se ugovorima o dugoročnom osiguranju (ugovor na neodređeno vrijeme) i može se raskinuti pisanim obavještanjem druge strane najkasnije tri mjeseca prije dospelosti premije osiguranja. Prema predmetu osiguranja razlikujemo osiguranje imovine ili imovinsko osiguranje te osiguranje lica ili lično osiguranje.

Osiguranje lica možemo podijeliti na osiguranje života i osiguranje od posljedica nesrećnog slučaja. Ono nije predmet našeg ovdašnjeg interesa, pa ćemo se kratko zadržati na osiguranju imovine. Dakle, osiguranje imovine možemo podijeliti na opće imovinsko osiguranje i transportno osiguranje. Opće imovinsko osiguranje dijeli se na osiguranje stvari, osiguranje od odgovornosti i osiguranje potraživanja (kredita), a pod transportnim osiguranju, danas se podrazumijeva osiguranje stvari koje se transportuju, osiguranje stvari u skladištu dok pripremljene za prevoz čekaju na utovar ili istovar, osiguranje stvari u skladištu po završenom prevozu dok čekaju dalju otpremu (*osiguranje karga*), osiguranje transportnih - prevoznih sredstava (osim kopnenih) kojima se transportuju stvari i prevoze putnici, ili služe kao tehnička sredstva ili sredstva za obavljanje radova (*osiguranje kaska - riječnog, pomorskog i avionskog*) i *osiguranje odgovornosti* vozara ili brodarka za preuzetu robu na prevoz.

Kod osiguranja imovine postoje zajednička načela, među kojima su najvažnija: načelo obeštećenja, postojanje interesa osiguranja, zabrana kumuliranja nadoknade iz osiguranja i nadoknada štete od odgovornog lica, zakonska subrogacija⁷⁵ osiguravaoca u pravu osiguranika prema odgovornom licu, zabrana nadosiguranja i dvostrukog osiguranja po istom osnovu (od istog rizika) i dozvoljenost podosiguranja i vešestrukog osiguranja. Na primjer, načelo obeštećenja ima za cilj da se osiguranjem imovine dobije nadoknada štete koja bi se

⁷³ U našem pravu ovaj ugovor je uređen Zakonom o obligacionim odnosima Federacije Bosne i Hercegovine i Republike Srpske, Glava XXVII. Osiguranje, članovi od 897. do 965, Službeni list RBiH, brojevi 2/92, 13/92 i 13/94; te Službeni glasnik RS, brojevi 17/93 i 3/96, doslovno prepisan član 897. Dostupno na <https://www.paragraf.ba/propisi/fbih/zakon-o-obligacionim-odnosima.html> (23. 02. 2018.)

⁷⁴ Presuda Vrhovnog suda BiH, Gž. 134/86 od 13.6.1986. godine, Bilten Vrhovnog suda Bosne i Hercegovine, br. 3, str. 29, Sarajevo 1986.

⁷⁵ Subrogacija je prelaz osiguranikovih prava prema odgovornom licu na osiguravaoca (član 939. Zakona o obligacionim odnosima FBiH i RS).

desila u imovini osiguranika zbog nastupanja osiguranog slučaja. Znači, svrha je osiguranja imovine nadoknada štete, s tim da iznos nadoknade ne može biti veći od štete koju je osiguranik pretrpio nastupanjem osiguranog slučaja⁷⁶ te nije dozvoljeno nadosiguranje. Čak ako je ugovorena veća svota osiguranja od vrijednosti osigurane stvari, iznos štete je garancija obaveze osiguranja, a ne iznos svote osiguranja.⁷⁷

Ista stvar ne može biti osigurana za isto vrijeme od istih rizika kod dva ili više osiguravaoca, tako da zbir svota osiguranja prelazi vrijednost te stvari. Ako se desi ovakav slučaj, osiguranik kod realizacije rizika ima pravo na nadoknadu od svih osiguravalaca najviše do iznosa štete. Dozvoljeno je osiguranje stvari samo za dio njene vrijednosti (podosiguranje). Pravo iz osiguranja imovine mogu imati samo lica koja su u času nastanka štete imala materijalni interes da se osigurani slučaj ne dogodi. Otuda osiguranje imovine može zaključiti svako lice koje ima interes da se ne dogodi osigurani slučaj, pošto bi inače pretrpjelo neki materijalni gubitak. Interes je tijesno vezan za načelo obeštećenja, pa je, stoga, karakterističan za imovinsko osiguranje. On mora postojati u času nastanka štete, i to kod lica za čiji račun ugovaralac osiguranja zaključuje ugovor.

Ako je osigurana stvar uništena ili oštećena krivicom odgovornog lica, šteta može biti nadoknadena po osnovu ugovora o osiguranju i po osnovu odgovornosti za štetu. Osiguranik ima pravo izbora osnova za nadoknadu štete, može kumulirati osnove, bez prava kumuliranja štete, i tako se obešteti od oba lica ili podjednako prema načelu obeštećenja. Isplata osiguranika od strane osiguravaoca ne može štetnika osloboditi od odgovornosti te osiguravalac po samom zakonu (personalna subrogacija) stiče sva prava osiguranika prema oštećeniku do visine isplaćene naknade iz osiguranja. Ako osiguranik svojom krivicom onemogućiti prelaz prava na osiguravaoca (odricanje prava nadoknade, protek roka zastarjelosti), onda se osiguravalac oslobađa svoje obaveze prema osiguraniku u mjeri u kojoj je onemogućen prelaz prava na njega. Subrogacija ne može da ide na štetu osiguranika. Međutim, subrogacija se ne vrši ako su štetu pričinila određena lica koja se nalaze u bliskim srodničkim ili ekonomskim odnosima sa osiguranikom te ako je šteta pričinjena iz ništavih pravnih poslova ili je osiguranik štetu pričinio namjerno.

1.1. SUDIONICI UGOVORA O OSIGURANJU

Inače, ugovor o osiguranju je imenovani, dvostrano obavezni, teretni ugovor, sa trojnim prestacijama, ugovor po pristupu, aleatorni te formalni ugovor (smatra se zaključenim potpisom police osiguranja). Ako ugovorne strane nisu drukčije ugovorile, početak je djelovanja osiguranja od 24-tog časa dana koji je u polici označen kao početak osiguranja i traje do završetka posljednjeg dana roka za koje je osiguranje ugovoreno.⁷⁸ U literaturi koja se bavi teorijom ugovora o osiguranju, u ugovoru se gotovo unisono pojavljuju sljedeća lica:⁷⁹

⁷⁶ Član 925. Zakona o obligacionim odnosima bivše SFRJ, Službeni list SFRJ, brojevi 29/78, 39/85, 45/89 i 57/89.

⁷⁷ Odluka Vrhovnog suda Republike Srpske br. 05-262/92 od 2.10.1992. godine, Bilten sudske prakse, str. 143, Banja Luka, 1999.

⁷⁸ Presuda Vrhovnog suda Republike Srpske rev. 25/93 od 06. 04. 1993. Bilten sudske prakse, str. 147, Banja Luka, 1999.

⁷⁹ Kasagić, R. i Salkić, A.: Osnovi prava i poslovno pravo, Internacionalni univerzitet Travnik u Travniku, Travnik, 2015. str. 483.-496.

- **Ugovorne strane:** U pravnom poslu osiguranja ugovorne su strane osiguravalac i osiguranik ili ugovaralac osiguranja. Ako ugovaralac osiguranja zaključuje ugovor u svoje ime i za svoj račun, onda je on istovremeno i osiguranik, a ako ga zaključi u svoje ime, a za tuđ račun, dolazi do razdvajanja lica koje kao ugovorna strana preuzima obavezu iz ugovora i lica kome pripadaju prava iz tog ugovora, jer je ugovor zaključen za njegov (osiguranikov) račun, i u tom slučaju mora biti pristanak osiguranika.
- **Osigurano lice:** U osiguranju života, osiguranja od posljedica nesretnog slučaja, kao i kod osiguranja od odgovornosti, pojavljuje se i osigurano lice, odnosno lice u vezi s čijim životom, tjelesnim integritetom ili određenom radnjom (vožnja automobila) zaključuje se ugovor o osiguranju (osigurano lice može, ali ne mora biti ugovaralac osiguranja).
- **Korisnik osiguranja:** Pojavljuje se kod osiguranja života (kod osiguranja za slučaj smrti), što je osiguranje u korist trećih lica kao korisnika osiguranja.
- **Oštećeno lice:** To je lice koje u vezi sa realizovanim osiguranim slučajem ima određena prava prema osiguravaocu.

1.2. BITNI ELEMENTI UGOVORA O OSIGURANJU

Ugovor o osiguranju ima više bitnih elemenata, a to su: predmet osiguranja (određene stvari ili lica), rizik osiguranja, osigurani slučaj, premija osiguranja, trajanje osiguranja, suma osiguranja ili nadoknada štete iz osiguranja, odnosno druga radnja u slučaju osiguranja od rizika koji drugu radnju zahtijeva.

- **Predmet ugovora o osiguranju:** To su određena materijalna i nematerijalna dobra, a ugovorom mora biti tačno određena stvar, odnosno predmet koja se osigurava od djelovanja rizika za koji osiguranik ima materijalni interes da se ne dogodi (kod ličnog osiguranja, to je lice koje se osigurava za slučaj smrti ili za slučaj tjelesne povrede).
- **Rizik osiguranja:** To je opasnost od posljedica štetnog događaja, jer ako ne postoji rizik od nekog događaja, ne može se zaključiti ugovor o osiguranju od tog rizika. Postoje rizik od požara, poplava, provalne krađe, zemljotresa, drugih prirodnih nepogoda ili ljudskih radnji. Rizik snosi vlasnik stvari, a posljedice rizika snosi osiguravalac.
- **Osigurani slučaj:** To je mogući događaj sa čijim se nastupanjem realizuje rizik radi kojeg je zaključen ugovor o osiguranju. Dakle, rizik postoji samo dok ne nastupi osigurani slučaj. Osigurani slučaj mora biti budući, neizvjestan i nezavisan od volje ugovornih strana. Ako je u času sklapanja ugovora o osiguranju već nastupio osigurani slučaj, ili je bilo izvjesno da će nastupiti, ili je već tada bila prestala mogućnost da on nastupi, ugovor o osiguranju je ništav.⁸⁰
- **Premija osiguranja:** To je novčani iznos koji je ugovarač osiguranja dužan da plati osiguravaocu kao cijenu osiguranja. Visina premije se određuje ugovorom o osiguranju, odnosno tarifom osiguranja koju donosi osiguravalac. Premija osiguranja može se platiti odjednom - unaprijed, ili sukcesivno - u određenim vremenskim periodima. Sukcesivno plaćanje premije osiguranja obično se praktikuje kod dugoročnih osiguranja koja se zaključuju na više godina.⁸¹
- **Suma osiguranja:** To je novčani iznos koji se naplaćuje kad nastupi osigurani slučaj kod ličnog osiguranja, odnosno iznos za izravnane nadoknade štete kod osiguranja imovine. Suma osiguranja je maksimalni iznos koji isplaćuje osiguravalac, bez obzira na visinu stvarno pretrpljene štete, a taj se iznos unosi u policu osiguranja.

⁸⁰ Više vidjeti u članu 898. Zakona o obligacionim odnosima FBiH i RS.

⁸¹ Više vidjeti u članu 912. Zakona o obligacionim odnosima FBiH i RS.

- **Nadoknada iz osiguranja:** Za razliku od sume osiguranja, nadoknada je novčani iznos koji je osiguravalac dužan da isplati ako nastupi osigurani slučaj. To je iznos nadoknade štete osiguranog predmeta kod imovinskog osiguranja, a može obuhvatiti punu vrijednost predmeta (puno osiguranje), ili osiguranje do određenog iznosa (djelomično osiguranje). Ugovorom se određuje početak njegovog djelovanja i vrijeme trajanja. Njegova je važnost za buduće, a povratno djelovanje se primjenjuje u transportnom osiguranju.

1.3. OBAVEZE UGOVORNIH STRANA

Što se tiče obaveza osiguranika, u literaturi se obično raspravlja o njegovoj obavezi da prilikom zaključivanja ugovora osiguravaocu prijavi sve okolnosti koje su značajne za ocjenu rizika, a koje su mu poznate ili mu nisu mogle ostati nepoznate, zatim da redovno plaća premiju osiguranja, da obavještava osiguravaoca o promjenama rizika ili o otuđenju osigurane stvari, da spašava osigurane stvari te da osiguravaoca obavještava o nastupanju osiguranog slučaja. Kad je riječ o obavezama osiguravaoca, on mora prihvatiti ponudu osiguranja, izdati policu osiguranja, predati opće i posebne uslove osiguranja te isplatiti nadoknade iz osiguranja ili osigurane sume.⁸²

Takođe, u dolje navedenom izvoru⁸³ raspravlja se o nekim aspektima ugovora o osiguranju (pojam i zaključenje ugovora, polica osiguranja i list pokrića, plaćanje premije, obavještenje o izmjenama rizika, obaveze osiguravaoca, trajanje i prestanak osiguranja te uslovi i pravila osiguranja), ali samo u kontekstu izvora osiguravajućeg prava te se konstatuje da odnos iz osiguranja nastaje sklapanjem ugovora. U nastavku ćemo ponuditi neke definicije s tim u vezi. Ugovor o osiguranju zapravo je sporazum kojim se jedna strana (osiguranik, ugovaralac osiguranja), koja ima interes da se zaštiti od rizika, obavezuje plaćati premiju, a druga strana (osiguravalac) organizovati zaštitu na uzajamnoj osnovi.

Inače, na startu valja znati da sa stanovišta pravne slobode ugovornih strana, razlikujemo dvije vrste ugovora o osiguranju, i to: dobrovoljno osiguranje (u ovom slučaju sklopljeni ugovor je temelj za utvrđivanje prava i obaveza ugovorenih strana koje iz tih odnosa proizlaze); te obavezno osiguranje (tim osiguranjem u saobraćaju oštećeno lice ostvaruje svoja prava od osiguravaoca i u slučaju kada lice koje je bilo dužno da sklopi ugovor to nije učinilo, a za iznos nadoknađene štete osiguravalac ima pravo regresa od neosiguranog korisnika, odnosno vlasnika motornog vozila ili neovlaštenog vozača).⁸⁴

Uslovi ugovora o osiguranju (pravila i klauzule), kao i tarife premija unaprijed su određeni. Osiguranik u tome faktički malo učestvuje. Nema pogađanja, nema ravnopravnog saglasnog utvrđivanja ugovornog odnosa, dakle, nema bitnih karakteristika klasičnog pojma ugovora - autonomne volje stranaka. Zapravo, ugovor o osiguranju je sporazum kojim se jedna strana (osiguranik, odnosno ugovarač osiguranja), koja ima interes da se zaštiti od rizika, obavezuje plaćati premiju, a druga strana (osiguravalac) organizovati zaštitu na uzajamnoj osnovi.

⁸² Više vidjeti u členu 919. Zakona o obligacionim odnosima FBiH i RS.

⁸³ Više vidjeti na <http://www.fm-hn.com/wp-content/uploads/2017/03/slajdovi-predavanja-transport-2016.pdf> (12. 02. 2018.)

⁸⁴ Više vidjeti na <http://www.fm-hn.com/wp-content/uploads/2017/03/pitanja-za-transport-i-kolokvijum-hn-2016.doc> (26. 02. 2018.)

A. Zaključenje ugovora: Bitno je naglasiti da pisana ponuda za zaključenje ugovora o osiguranju učinjena osiguravaocu vezuje ponudioca za vrijeme od osam dana od dana kada je ponuda prispjela osiguravaocu, ako nije određen kraći rok, a ako je potreban ljekarski pregled, onda za vrijeme od petnaest dana. Međutim, ako osiguravalac u tom roku ne odbije ponudu koja ne odstupa od uslova pod kojima on vrši predloženo osiguranje, smatrat će se da je prihvatio ponudu i da je ugovor zaključen. Pri tome, ugovor se smatra zaključenim kada je ponuda prispjela osiguravaocu. Iz navedenog proizilazi formalni karakter ugovora o osiguranju, jer je on punovažan tek kad se potpiše polica osiguranja ili lista pokrića. Prema tome, saglasnost, volja osiguravaoca i ugovarača osiguranja bez potpisa police ili lista pokrića nije dovoljna da bi se ugovor o osiguranju zaključio.⁸⁵

B. Polica osiguranja (lista pokrića): Polica osiguranja je ugovor o osiguranju, a može biti privremeno zamijenjena listom pokrića u koji se unose bitni sastojci ugovora. Osiguravalac je dužan ugovaraoca osiguranja upozoriti da su opšti i posebni uslovi osiguranja sastavni dio ugovora i da mu preda njihov tekst, ukoliko ti uslovi nisu štampani na samoj polici. Izvršenje ove obaveze mora biti konstatovano na polici. U polici moraju biti navedeni: ugovorne strane, osigurana stvar, odnosno osigurano lice, rizik obuhvaćen osiguranjem, trajanje osiguranja i period pokrića, svota osiguranja ili da je osiguranje neograničeno; premija ili doprinos, datum izdanja polise i potpisi ugovorenih strana. Prema sporazumu ugovarača, polisa može glasiti na određeno lice, po naredbi ili na donosioca.⁸⁶

C. Plaćanje premije: Plaćanje premije osiguranja obaveza je ugovaraoca osiguranja, a ne osiguranika, s obzirom da ta dva subjekta ne moraju uvijek biti isto lice. Premija se po pravilu plaća unaprijed, a može se ugovoriti i plaćanje u ugovorenim rokovima. Bez obzira na to za koji se model plaćanja premije osiguravalac i ugovaralac osiguranja opredijele, način plaćanja premije treba konstatovati na samoj polici osiguranja. Mjesto plaćanja premije je mjesto u kome ugovarač osiguranja ima svoje sjedište, odnosno prebivalište, ako ugovorom nije određeno neko drugo mjesto.⁸⁷

D. Obavještenje o izmjenama rizika: Kod osiguranje imovine, ugovaralac osiguranja dužan je osiguravaoca obavijestiti o svakoj promjeni okolnosti koja može biti od značaja za ocjenu rizika, a kada je u pitanju osiguranje lica, samo ako je rizik povećan zbog toga što je osigurano lice promijenilo zanimanje. Osim toga, ugovaralac osiguranja obavezan je da osiguravaoca obavijesti o nastupanju osiguranog slučaja, i to najdalje u roku tri dana od kada je to saznao, izuzev u slučaju osiguranja života. Ukoliko osiguranik ne izvrši ovu obavezu, dužan je osiguravaocu nadoknaditi štetu koju bi ovaj zbog toga imao. U Zakonu o obligacionim odnosima, u glavi o osiguranju, u odsjeku 3 koji govori o obavezama osiguranika, odnosno ugovaraoca osiguranja, posebna se pažnja poklanja upravo njegovoj obavezi obavještanja osiguravaoca.⁸⁸

E. Obaveze osiguravaoca: Osnovna obaveza osiguravaoca sastoji se u isplati nadoknade štete ili ugovorene sume u slučaju događanja osiguranog slučaja. Ta obaveza je ekvivalent je i ravna obavezi osiguranika ili ugovaraoca osiguranja na plaćanje premiju osiguranja. Ako je ugovaralac osiguranja, odnosno osiguranik ili korisnik namjerno ili prevarom izazvao

⁸⁵ Pojediniosti vidjeti u članu 901. Zakona o obligacionim odnosima FBiH i RS.

⁸⁶ Iz člana 902. Zakona o obligacionim odnosima FBiH i RS.

⁸⁷ O dužnosti plaćanja i primanja premije te posljedicama neisplate premije, više vidjeti u članovima 912. i 913. Zakona o obligacionim odnosima FBiH i RS.

⁸⁸ Vidjeti član 914 (povećanje rizika) član 915 (kad se osigurani slučaj dogodi u međuvremenu), član 916 (smanjenje rizika), član 917 (obaveza obavještanja o nastupanju osiguranog slučaja) te član 918 (ništavost odredaba o gubitku prava) Zakona o obligacionim odnosima FBiH i RS.

osigurani slučaj, pravilo je da osiguravalac nije obavezan na nikakvo davanje, a suprotna ugovorna obaveza nema pravnog djelovanja.⁸⁹

F. Trajanje i prestanak osiguranja: Kako se osigurani slučaj može desiti odmah nakon što je zaključen ugovor o osiguranju ili odmah po isteku ugovora, od izuzetne je važnosti da se tačno odredi početak i prestanak djelovanja osiguranja. Pravilo je da, ako drukčije nije ugovoreno, ugovor o osiguranju proizvodi pravno djelovanje počevši od 24-tog časa dana koji je u polici označen kao dan početka trajanja osiguranja, pa sve do isteka posljednjeg dana roka za koji je osiguranje ugovoreno. Ako rok trajanja osiguranja nije određen ugovorom, svaka strana može raskinuti ugovor sa danom dospelosti premije, obavještavajući pisanim putem drugu stranu najkasnije tri mjeseca prije dospelosti premije. Međutim, ako je osiguranje zaključeno na rok duži od pet godina, po isteku ovog roka, svaka strana može, uz otkazni rok od šest mjeseci, pisano izjaviti drugoj strani da raskida ugovor, pri čemu se ugovorom ne može isključiti pravo svake strane da raskine ugovor. Navedeno pravilo se ne odnosi na osiguranje života.⁹⁰

Uslovi i pravila osiguranja: Po pravilu, uslove za osiguranje, kao sastavni dio ugovora o osiguranju, osiguravalac uručuje osiguraniku prilikom zaključivanja ugovora, da bi svaki osiguranik mogao biti obaviješten kakva prava i obaveze proističu iz sklopljenog ugovora o osiguranju. Sastavni dio ugovora o osiguranju su opšti i posebni uslovi osiguranja. Opštim uslovima definišu se osnovni pojmovi koji se koriste u osiguranju, kao što su: osiguravalac, ugovaralac osiguranja, osiguranik, premija osiguranja, suma osiguranja, polica, odnosno list pokrića i drugo. Posebni uslovi osiguranja pobliže, odnosno detaljnije definišu prava i obaveze osiguravaoca, odnosno osiguranika po pojedinim vrstama osiguranja.

2. POJAM UGOVORA O REOSIGURANJU

Ugovor o reosiguranju definiše se kao trgovački pravni posao kojim se osiguravajuća kuća kao reosiguranik obavezuje da reosiguravaocu plati premiju reosiguranja, dok se reosiguravalac obavezuje da osiguravajućem društvu isplati dio štete koju je ono na osnovu ugovora o osiguranju platilo ili treba da plati svom osiguraniku. Ugovor o reosiguranju je odnos između dva ili više osiguravaoca i nije od neposrednog interesa za osiguranika, osim što je dužan, da izuzetno visoke vrijednosti osiguranja, prijavi osiguravaocu znatno ranije da bi ovaj, koristeći se instrumentom plaćanja reosiguranja, mogao prihvatiti takvo osiguranje. Po svojoj prirodi to je osiguravajući posao, u kojem reosiguravalac uz ugovorene uslove u pokriće preuzima dio obaveze osiguravaoca (cedenta) iz ugovora o osiguranju.⁹¹ Šteta nastala zbog štetnih događaja i nastupa rizika u trgovinsko-pravnim poslovima može biti ogromnog iznosa. Zato je čest slučaj da kod osiguranja poslova veće vrijednosti, osiguravalac dio ili cijelu svoju obavezu prebacuje na reosiguravaoca, na osnovu ugovora o reosiguranju. Znači, ugovor o reosiguranju je pravni posao kojim se osiguravalac osigurava od posljedica koje mogu nastupiti po osnovi ugovora o osiguranju. Ovdje je reosiguravalac zaštitno značajan za osiguravaoca i za osiguranika, jer će on time lakše naplatiti nastalu štetu i pored toga što je prema njemu u obavezi samo neposredni osiguravalac, a ne reosiguravalac Ugovori o

⁸⁹ O obavezama osiguravaoca, preciznije vidjeti u članu 919 (isplata naknade ili ugovorene svote), u članu 920 (isključenje odgovornosti osiguravaoca u slučaju namjere i prevare) te u članu 921 (prigovori osiguravaoca) Zakona o obligacionim odnosima FBiH i RS.

⁹⁰ Preciznije vidjeti u članu 922 (početak dejstva osiguranja) te u članu 923 (uticaj stečaja na osiguranje) Zakona o obligacionim odnosima FBiH i RS.

⁹¹ Više vidjeti u Kasagić, R. i Salkić, A.: Osnovi prava i poslovno pravo, Internacionalni univerzitet Travnik u Travniku, Travnik, 2015. str. 496.

reosiguranju obično se zaključuju na godinu dana, sa preciznim otkaznim rokom, a mogu biti zaključeni i na duži vremenski period, pa čak i na neodređeno vrijeme.⁹² Pravni posao reosiguranja nadovezuje se na direktno osiguranje koje je zaključeno između osiguravaoca i osiguranika. Ova dva pravna posla međusobno su razdvojena i nezavisni jedan od drugog, jer nema direktnog pravnog odnosa između osiguranika i reosiguravaoca, pa osiguranik nema pravo da se direktno obrati reosiguravaocu sa svojim odštetnim zahtjevom iz ugovora o osiguranju. Njegovo je pravo iz ugovora o osiguranju, pa se stoga može obratiti samo osiguravaocu sa kojim je u direktnom odnosu i koji je u obavezi da mu nadoknadi štetu. Tek nakon toga osiguravalac se obraća svom reosiguravaocu da od njega naplati odgovarajući iznos po osnovi ugovora o reosiguranju.

2.1. VRSTE UGOVORA O REOSIGURANJU

Sa različitih stanovišta te za različite namjene i slučajeve, pravna teorija i poslovna praksa, poznaju sljedeće ugovore o reosiguranju:⁹³

- **Pojedinačni (fakultativni) ugovori:** Ovi se ugovori o reosiguranju primjenjuju kod pomorskog i avionskog kaska, kao i teških industrijskih rizika, kod kojih se fakultativni ugovori najčešće zaključuju tek nakon što se dio tog rizika plasira putem nekog drugog ugovora. Kod fakultativnih poslova svaki prihvaćeni rizik, odnosno transakcija pojedinačan je ugovor o reosiguranju. Prihvat, osim ako nije drugačije naznačeno, traje dok traje polica - do jedne godine maksimalno, i ne obnavlja se automatski.
- **Okvirni (generalni) ugovori:** Okvirni ugovori o reosiguranju obuhvataju sve ugovore određene vrste osiguranja koje je osiguravalac zaključio u određenom periodu. Ti se ugovori danas najčešće i primjenjuju, pošto pružaju veću poslovnu sigurnost objema ugovornim stranama, a takođe je otklonjena opasnost izbora najopasnijih rizika, ali se, s druge strane, reosiguravaocu eventualno nameću i neki drugi rizici, koje ne bi primio u slučaju da nije zaključen okvirni ugovor.
- **Proporcionalni ugovori:** To je oblik reosiguranja kod kojeg reosiguravalac učestvuje i u premiji i šteti prema udjelu u riziku. Naime, kod kvotnih, ekscedentnih i proporcionalnih fakultativnih ugovora o reosiguranju treba izvršiti proporcionalnu raspodjelu bruto događaja na te ugovore o reosiguranju. Ako se na proporcionalni ugovor o reosiguranju primjenjuje *limit po događaju* ili sličan limit, tada bruto gubitak raspodjeljen na taj ugovor ne može premašiti taj limit, a svaki višak treba dodati natrag na *neto pridržani* udio u gubitku.
- **Kvotni ugovori:** Kvotnim ugovorima o reosiguranju prethodno se ugovori procenat svih rizika cjelokupnog portfelja jedne vrste osiguranja. Od svih zaključenih polica u toj vrsti osiguranja reosigurava se podjednak procenat rizika, bez obzira da li se radi o rizicima koje po principima reosiguravajuće zaštite treba ili ne treba reosiguravati. Taj procenat rizika koji se reosigurava, naziva se kvota. Loša strana ovog ugovora je što osiguravalac predaje u reosiguranje i rizike koje bi mogao i sam snositi u sopstvenom samopridržaju.
- **Ekscedentni ugovori:** Ekscedentni ugovor, ili kako se ponegdje u literaturi naziva ugovor o reosiguranju viška rizika, odnosno reosiguranje ekscedenta svote. Ekscedentni ugovori o reosiguranju danas su u nekim vrstama reosiguranja zbog svojih karakteristika

⁹² <http://www.fm-hn.com/wp-content/uploads/2017/03/pitanja-za-transport-i-kolokvijum-hn-2016.doc> (26. 02. 2018.)

⁹³ <http://www.fm-hn.com/wp-content/uploads/2017/03/slajdovi-predavanja-transport-2016.pdf> (12. 02. 2018.)

gotovo nezamjenjivi, jer osiguravaocu omogućavaju da se osigura samo za suviše velike rizike koje je primio u osiguranje, a da zadrži one koje može sam da snosi.

- **Kvotno-ekscedentni ugovori:** Ovim ugovorima o reosiguranju osnovna je namjena da osiguravajućim kućama omogućiti povećavanje učešća u pokriću rizika, odnosno povećavanje proporcije zadržanih rizika putem kvotnog reosiguranja, čime se faktički omogućava veće učešće osiguravaoca u ostvarenoj premiji osiguranja, a viškovi rizika pokrivaju se dopunskim ekscedentnim reosiguranjem.
- **Neproporcionalni ugovori:** Karakteristika neproporcionalnih ugovora o reosiguranju, ogleda se u tome što reosiguravalac visinu nadoknade iz reosiguranja određuje prema visini štete zbog čega se ova vrsta poslova naziva reosiguranjem šteta. U stručnoj terminologiji, smopridržaj osiguravaoca u slučaju neproporcionalnih ugovora o reosiguranju naziva se prioritet.
- **Ugovori o reosiguranju viška šteta:** Na osnovu ovih ugovora pokrivaju se sve štete koje prelaze prioritet (samopridržaj) osiguravaoca, a koje su nastale uslijed djelovanja jednog štetnog događaja, bez obzira na to da li je rizik pokriven sa jednom ili sa više polica. Ovaj oblik ugovora često se primjenjuje u slučajevima kada je kumuliranje šteta izvjesno, kao što je to, na primjer, kod osiguranja od oluje, poplave, kasko osiguranja motornih vozila, osiguranja robe u pomorskom prevozu i slično. Osim toga, reosiguranje šteta služi kao veoma korisna dopuna proporcionalnim ugovorima, štiteći reosiguravaoca od rizika koji ekscedentnim ili kvotnim ugovorima nisu pokriveni.

2.2. ELEMENTI UGOVORA O REOSIGURANJU

Dakako, prema principu slobode ugovaranja, stranke iz ugovora o reosiguranju slobodno svojom voljom određuju sadržaj ugovornog odnosa. Stranke se moraju sporazumjeti o minimumu elemenata ugovornog odnosa, pa osim nebitnih elementi ugovora o reosiguranju (na primjer, uslovi reosiguranja, dijeljenje sudbine, klauzula propusta, način obračuna i plaćanja premije, utvrđivanja i plaćanje štete i slično) stranke trebaju ugovoriti i sljedeće bitne elemente ugovora o reosiguranju:⁹⁴

- **Predmet reosiguranja:** To je predmet ugovora o osiguranju, odnosno ono što čini predmet obaveza i prava cedenta (osiguravaoca) i reosiguravaoca;
- **Rizik reosiguranja:** To je dio rizika iz ugovora o osiguranju. Kao neizvjestan događaj, i rizik reosiguranja ima svoja svojstva: događaj mora biti moguć, mora biti neizvjestan, nezavisan o volji osiguranika ili korisnika osiguranja i mora se dogovoriti u budućnosti, pri čemu valja razlikovati osnovne, dopunske, ratne, političke i isključene rizike;
- **Reosigurana svota:** To je dio svote osiguranja koju je cedent primio, odnosno ustupio u pokriće reosiguranja, koju će reosiguravalac isplatiti cedentu iz ugovora o reosiguranju ako nastupi osigurani slučaj; te
- **Premija reosiguranja:** Promatrano ekonomski, to je cijena rizika, odnosno cijena reosiguranja, a promatrano pravno, to je iznos na koji reosiguravalac ima pravo od cedenta iz ugovora o reosiguranju, to je nadoknada koju reosiguravalac prima od cedenta u zamjenu za obećanu svotu reosiguranja. Uplatom premije reosiguranja, reosiguravalac preuzima obavezu iz ugovora o reosiguranju, dakle, kad cedent plati premiju reosiguranja, stiče svoja prava iz ugovora o reosiguranju.

⁹⁴ Vidjeti u Davidović, B.: Međunarodni transport i špedicija, Visoka tehnička škola strukovnih studija Kragujevac i Intelekt Beograd, Kragujevac - Beograd, 2013. Dostupno na <https://www.vts.edu.rs/images/nastava/MedjunarodniTransport/KNJIGA.pdf>

3. ZAKLJUČAK

U raspravu o temeljnim pravnim aspektima ugovora o osiguranju uključili smo njegovu definiciju (njime se osiguranik ili ugovaralac osiguranja obavezuje da, na načelima uzajamnosti i solidarnosti, udružuje određeni iznos u zajednici osiguranja, odnosno zajednici rizika (u osiguravaoca), a zajednica (osiguravalac) se obavezuje da, ako se desi događaj koji predstavlja osigurani slučaj, isplati osiguraniku ili nekom trećem licu nadoknadu, odnosno ugovorenu svotu ili učiniti nešto treće), zatim sudionike (lica) koja se pojavljuju u ugovoru o osiguranju (ugovorne strane, osigurano lice, korisnik osiguranja te oštećeno lice). Takođe, eksplicirali smo elemente ugovora o osiguranju (predmet ugovora o osiguranju, rizik osiguranja, osigurani slučaj, premija osiguranja, suma osiguranja te nadoknada iz osiguranja), prezentovali smo i definisali različite vrste ugovora o osiguranju te obaveze ugovornih strana, a posebno smo se zadržali na pravnim aspektima zaključenja ugovora, na polici osiguranja i listi pokrića, na plaćanju premije, na obavještenje o izmjenama rizika, na obavezama osiguravaoca, na trajanju i prestanku osiguranja te na uslovi i pravila osiguranja. U raspravu o temeljnim pravnim aspektima ugovora o reosiguranju prvo smo uključili njegovu definiciju: to je trgovački pravni posao kojim se osiguravajuća kuća kao reosiguranik obavezuje da reosiguravaocu plati premiju reosiguranja, dok se reosiguravalac obavezuje da osiguravajućem društvu (reosiguraniku) isplati dio štete koju je ono na osnovu ugovora o osiguranju platilo ili treba da plati svom osiguraniku; to je pravni posao kojim se osiguravalac osigurava od posljedica koje mogu nastupiti po osnovi ugovora o osiguranju; to je odnos između dva ili više osiguravaoca i nije od neposrednog interesa za osiguranika. Također naveli smo i kratko definisali vrste ugovora o reosiguranju (pojedinačni - fakultativni ugovori, okvirni - generalni ugovori, proporcionalni ugovori, kvotni ugovori, ekscedentni ugovori, kvotno-ekscedentni ugovori, neproporcionalni ugovori te ugovori o reosiguranju viška šteta) te naveli i objasnili sljedeće bitne elemente ugovora o reosiguranju (predmet reosiguranja, rizik reosiguranja, reosigurana svota te premija reosiguranja).

LITERATURA

- [1] Bilten sudske prakse Vrhovnog suda Republike Srpske, Banja Luka, 1999.
- [2] Bilten Vrhovnog suda Bosne i Hercegovine, br. 3, Sarajevo 1986.
- [3] [Davidović, B.: Međunarodni transport i špedicija, Visoka tehnička škola strukovnih studija Kragujevac i Intelpekt Beograd, Kragujevac - Beograd, 2013.
- [4] <http://www.fm-hn.com/wp-content/uploads/2017/03/pitanja-za-transport-i-kolokvijum-hn-2016.doc>
- [5] <http://www.fm-hn.com/wp-content/uploads/2017/03/slajdovi-predavanja-transport-2016.pdf>
- [6] <https://www.paragraf.ba/propisi/fbih/zakon-o-obligacionim-odnosima.html>
- [7] <https://www.vts.edu.rs/images/nastava/MedjunarodniTransport/KNJIGA.pdf>
- [8] Kasagić, R. i Salkić, A.: Osnovi prava i poslovno pravo, Internacionalni univerzitet Travnik u Travniku, Travnik, 2015.
- [9] Zakon o obligacionim odnosima Federacije Bosne i Hercegovine i Republike Srpske, Službeni list RBiH, brojevi 2/92, 13/92 i 13/94 te Službeni glasnik RS, brojevi 17/93 i 3/96.